

Pleiner pa je baje glasno izjavil, da Turk ne zasluži drugega kot vrh. Moj mož je umrl v taborišču Ravensbrücku. Pleiner je sedaj v službi nekje blizu Wolfsberga na Koroškem.«

Ljubeznivi gospe Turkovi sem se zahvalil za njene podatke, ravno tako se zahvaljujem dr. Obersnelu za pojasnila, ki bodo za nadaljnja raziskovanja romana Požganica nedvomno dobrodošla.

V Ljubljani sem obiskal še univerzitetnega profesorja inženirja Viktorja Fetticha, ki ga dr. Obersnel omenja v svojih spominih. Na vprašanje, kaj ve povedati o osebah, ki jih Lovro Kuhar opisuje v Požganici, mi je odgovoril:

»Prišel sem v Guštanj šele 1. oktobra 1921, torej po dogodkih, ki jih opisuje Prežihov Voranc v Požganici. V jeklarni na Ravnah sem služboval šest mesecev, nato pa nastopil službo v rudniškem podjetju Mežica, kjer sem služboval 19 let. V romanu opisane osebe so mi večinoma dobro znane, zlasti Dudaš — Pleiner, Košuta — Košutnik, Goremaš — dr. Obersnel itd. Pleinerja sem spoznal podrobneje šele med svojim službovanjem v Žerjavu pod Jazbino, dva kilometra od Mušenika, kjer je Pleiner paševal. Bil je vedno nemško orientiran, čeprav se je vsem prilizoval. Posebno se je pokazal njegov značaj, ko je prišel na oblast Hitler. Po prihodu Nemcev je bil Ortsgruppenleiter. Znesel se je takoj nad nacionalnimi državljani, po njegovem naročilu so bili zaprti župniki, Sokoli, Ivo Turk in drugi. Glede na svoje osebne izkušnje lahko trdim, da je Dudaš — Pleiner v romanu še celo zelo milo opisan.

Sicer je zgodba v Požganici povest, značaj jazbinskih kmetov je pa prav dobro opisan, ker so trdoglavi prebivalci Jazbine vedno nekaka republika zase. Tudi nacionalna orientiranost delavstva v jeklarni Ravne in njihova odvisnost od vodstva socialnodemokratske stranke v Celovcu je dobro podana.«

Tudi profesorju Fettichu izrekam za njegove podatke toplo zahvalo.

Anton Svetina

Slovníške in pravopisne drobtine

PLOVITI, SPLOVITI

I. K. z Dolenjskega mi je sporočil, da bere pogosto v časopisih napačno obliko ploviti in sploviti namesto pravilnega plaviti in splaviti.

Res je, ta napaka ni redka, še celo zelo stara je. Že v Cigaletovi Znanstveni terminologiji iz leta 1880 beremo »ploviti«, gotovo pod vplivom srbohrvaščine. V slovenščini glagola ploviti ne poznamo. Imamo pluti, v sedanjiku plovem ali plujem, v preteklem času: plul, plula sem. Glagol rabimo v ne-prehodnem pomenu, n. pr. ladja plove ali pluje po morju. Tudi ptič pluje po zraku. Prehodni glagol pa se glasi: plaviti, plavim, plavil sem. Plavijo na primer les, drva. Dovršnik se glasi splaviti, splavim, splavil sem. Zato edino prav: pred kratkim so splavili ladjo.

Ivan Tominec

VODNA TEHTNICA

Ali nam najdete lepo slovensko besedo za »Wasserwege«? V Pravopisu je pri besedi libela rečeno: priprava za določanje vodoravnice. Ali je vodna tehtnica prav? Malo dolgo je — tako sprašuje prijatelj A. M.

Priznati moram, da sem malo v zadregi. Izraz vodna tehtnica je očitno narejen po nemški besedi »Wasserwege«. Dobeseden prevod je sicer, a to ni njegova glavna napaka. Tista priprava ni tehtnica, ker z njo ne tehtamo. Angleži ji pravijo »level«, torej »libela«, izraz, ki ga ima tudi Slovenski pravopis. Beseda je tujka, prijatelj pa bi rad imel slovensko. Tomšičev nemško-slovenski slovar iz leta 1954 ima izraze: vodna tehtnica, libela in vodoravnica. Ružene Škerlj Angleško-slovenski slovar ima za angleško »level« libela in vodna tehtnica. Poleg izraza »vodna tehtnica« imamo torej še izraz »vodo-

ravnica«. Vodoravnica pa pomeni nekaj drugega. To tudi po besedilu SP, ki pravi, da je libela priprava za določanje vodoravnice. Vodoravnica je seveda umetna beseda, narejena k pridevniku »vodoraven«, ki prav tako ni ljudski izraz. Za zdaj torej ne kaže drugače, kakor da se zadovoljimo ali z izrazom vodna tehtnica ali pa da rabimo tujko libela.

Ivan Tominec

NEKAJ O OSEBNIH ZAIMKIH

Osebni zaimki delajo marsikomu preglavice. Vzemimo za primer osebni zaimek za tretjo osebo dvojine. Slovenske slovnice navajajo za mestnik osebne-za zaimka za 3. osebo dvojine obliki: *njiju* in *njima*. Obe obliki se danes rabita v knjižnem jeziku. Za današnjo rabo sta torej obe pravilni, le da si je oblika »pri *njima*« svojo upravičenost priborila šele po analogiji. Prvotno je bilo prav le »pri *njiju*«. Tako so pisali vsi protestantski pisatelji 16. stoletja. Tudi nekatera slovenska narečja poznajo obliko *njiju* še danes. V drugih narečjih je doživela različne spremembe. Obliko je upravičeno sprejela tudi knjižna slovenščina. In oblika »*njima*«, ki jo tudi dopuščamo v knjižnem jeziku? Tu moramo poudariti, da se je omahovanje med skloni, prav tako pa tudi zamenjavanje dvojine z množino najprej pokazalo pri zaimkih. Tako se n. pr. obliki *mi*, *vi*, ki sta množinski, že od nekdaj rabita tudi za dvojino, ki se je v zadnjih stoletjih začela v tem primeru razločevati od množine s tem, da je dobila v dodatek števniki dva, dve: *midva*, *vidva*. Zamenjavanje sklonov je bilo drugačno. Prvotni mestnik je bil enak roditelju, v našem primeru *njiju* za oba ta sklona. Pozneje pa je jel jezik pogosteje enačiti dajalnik in mestnik, v našem primeru *njima* za oba sklona: *njima* sem dal, pri *njima* sem bil. Tudi v knjižnem jeziku se danes pogosteje rabi pri *njima* kakor pri *njiju*. Zato pa seveda še ne moremo reči, da je zveza »pri *njiju*« napačna.

Ivan Tominec

GRADIM NA OBJEKTIH

Glagol *gradim* je direktni prehodni glagol, zato gradimo hiše, ceste, tudi socializem, nikakor pa ne moremo graditi na dvanajstih objektih, kakor često beremo. Kajti če bi gradili *na* objektih, bi morali biti objekti sami že prej zgrajeni. Kjerkoli pa tudi ne gradimo nebotičnikov. Pravilno je: *lani* so gradili dvanajst objektov.

Fr. Jesenovec

K POMENU GLAGOLOV »PRIZNATI« IN »PRIPOZNATI«

Pravnik F. G. pravi: Opažam, da mnogi ne ločijo besed »priznati« in »pripoznati«. Preprosti ljudje teh dveh besed nikdar ne zamenjujejo. Slišal sem Ižance, Vrhničane, Pohorce, Ribničane.

Razumem, da je pravniku do tega, da rabimo pravilno glagola, ki sta tudi pravna izraza. V strokovnem izrazoslovju morajo biti besede nedvoumne.

Poglejmo, kaj pravijo naši besednjaki! Za Slovenski pravopis je »priznati krivdo« isto kot »pripoznati krivdo«, priznati komu kaj, n. pr. sposobnost, znanje ipd. je po istem priročniku to, kar pripoznati sposobnost, znanje itd. Soznačnica za priznan dolg je pripoznan dolg, priznan sploh isto kot pripoznan. Govorimo o priznanem ali pripoznanem učenjaku, strokovnjaku. Tako slovar Slovenskega pravopisa, podobno drugi slovarji. V pogovornem jeziku izobražencev opažamo, da se izraza priznati in pripoznati najpogosteje rabita v istem pomenu, le da se na splošno daje prednost glagolu priznati. Sicer pa tudi pravna terminologija izraza nedosledno rabi. Toženc prizna dolg pred sodnikom, ta pa izreče sodbo na podlagi pripoznave ali izreče priznalno sodbo.

Enačenje glagolov priznati in pripoznati v splošnem knjižnem in pogovornem jeziku pa nas le ne sme zapeljati v to, da bi ne videli pomenskega razločka med *njima*. Priznati je toliko kot ne tajiti. Če reče kdo, da prizna krivdo, hoče s tem povedati, da je kriv in da tega tudi ne taji.

Priznati komu sposobnost je po naših jezikovnih priročnikih isto kot pripoznati komu sposobnost. Pa je vendar razloček med priznati krivdo in priznati sposobnost. Priznati krivdo smo enačili z izrazom ne tajiti krivde, priznati komu sposobnost pa je nekaj več; zato bi v tem primeru rekli rajši: pripoznati komu sposobnost, kar ni le ne tajiti sposobnosti, temveč jo v nekem smislu že vrednotiti. Drug primer: Ga ne pripozna več za svojega sina. Seveda mora priznati, da mu je sin, a ga vendar noče pripoznati za sina, ker ne vidi v njem vrednega potomca.

Ivan Tominec

Odgovori in pogovori

SONCE Z VELIKO ALI Z MALO

Kot »oboženelec« imam ne samo pravico, temveč tudi dolžnost, da se »branim«. V številki 2 »Jezika in slovstva« me je profesor L. V. razglasil za poglavitnega krivca, da se je pri nas udomačila raba velikih začetnic za Sonce, Luno in Zemljo. Moja obramba bo prav kratka in v stilu, ki je postal v povojnem času zelo moderen. Prav ničesar ne bom zanikal, temveč bom vse lepo priznal. Toda zaradi tega se ne bom trkal na prsi kot grešnik, pač pa bom uporabil priliko, da obrazložim razloge za svoj »greh«.

Predvsem moram pribiti, da ne gre meni prioriteta glede uvedbe velikih začetnic za omenjena tri nebesna telesa. Res pa je, da sem ta način pisanja, kakor pravi L. V., dosledno izvedel v svoji »Kozmografiji za višje razrede srednjih šol« in ji tako dal pečat avtoritete. Zagrešil pa sem še veliko več. Kot urednik poljudnoznanstvenega mesečnika »Proteus«, ki je najbolj razširjen med srednješolsko mladino, sem vedno pazil, da so vsi sotrudniki sledili mojemu zgledu. Priznati moram, da mi je bilo to prav lahko, kajti vsi pisci, ki se ukvarjajo z astronomskimi problemi, so bili in so istega mnenja kot jaz. Gotovo so tisti, ki delajo na tem področju, najbolj poklicani, da sodijo o umestnosti velikih začetnic za Sonce, Luno in Zemljo. Ti pa so vsi soglasni v tem, da so v astronomiji Sonce, Luna in Zemlja »res taka lastna imena«, kot so Venera, Mars, Io, Sirius idr. Kako naj se pišejo ta tri imena v pesmih in povestih, prepuščam pesnikom in pisateljem. Pri astronomih bi bila torej stvar povsem v redu. Kaj pa pri jezikoslovcih? Menim, da tudi v tem pogledu ne more biti nobenega očitka. Ko sem namreč sestavljal svojo »Kozmografijo«, sem se prav glede pisanja astronomskih imen obrnil na profesorja Antona Breznika in od njega dobil odgovor, da naj se piše Sonce, Luna, Zemlja podobno, kakor pišemo Mars, Jupiter itd. Prav tako, da naj se v skladu s tem piše Lunin mrk ali Zemljin tir in podobno.

L. Čermelj

Op. ur. Kjer ni krivde, seveda tudi ni krivca. Prav je, da se zamotano vprašanje temeljito pretrese, preden izide druga izdaja SP.

A. B.

PISATELJ MEŠKO ŽIVI NA SELAH

Tov. T. Turičnik sprašuje v pismu uredniku JiS, kje živi pisatelj Meško. V reviji JiS I, 218 se bere, da živi Meško v Selah pri Slovenjgradcu (po SP bi bilo prav: pri Slovenjem Gradcu). »V eni izmed naslednjih številok revije pa prof. V. Smolej dokazuje, da Ks. Meško ne živi v Selah pri Slovenjgradcu, temveč da pisatelj živi v Selih pri Slovenjem Gradcu. Trdi, da SP zahteva tako.«

Na str. 218 JiS I res stoji zapisano: »Po Slov. pravopisu napačno ima P (= Marie Boršnik Kratek bibliografski pregled slovenskega slovstva, 1955), da je Meško župnik v *Selah* pri Slovenjgradcu, namesto pravilno: v *Selih* pri Slovenjem Gradcu.« Toda zaman sem iskal v naslednjih številkah kake Smolejeve opombe o tem imenu. — Res ima Slovenski pravopis (str. 19, toč. 3): ...Sela, iz Sel, v Selih (ne: v Selah), vendar se pa v SP ne na omenjenem mestu ne drugod nič ne omenja, da gre za Sele pri Slovenjem Gradcu. Vasi